

V. FILE DE VIAȚĂ COTIDIANĂ

EVOLUȚIA URBANISTICĂ A ZONEI CENTRALE A ORAȘULUI BÂRLAD. PIAȚA CIVICĂ

Marcel PROCA *

Abstract: The urban evolution of the central area in Barlad.
The Civic Square

In the second half of the 19th century there were several green locations in the central area of the town. Alongside with the Public Garden there was also a "Small Garden" or the "Townhall Garden" situated on Park Street. Made up of a few alleys with geometrical shapes, lawn, bushes, flowers and some trees, this garden had an area of about 2000 square metres.

With a much more generous area, but not well taken care of, there was also the Domneasca Park, situated on the place of a former square and mentioned in a town plan from 1851. Next to the park there was a square named Domneasca Square and later on, between the two World Wars, known as the Union Square.

The Domneasca Park was again redesigned in 1934 and in its central area they put a bronze statue of the philanthropist Stroe S. Belloescu. Afterwards, between 1952-1953 the park was named the Park of the Soviet Heroes, being again redesigned. Next to the park, in front of the Townhall, they built a semicircular square and in 1965 a fountain and two lawns. The park and the square were meant to highlight the Domneasca Church and the Townhall. The park disappeared after the building of the House of Unions "George Tutoveanu" and the alterations undergone by the main traffic artery in town, between 1972-1973.

Keywords: Civic square, central area of the town, the 19th century, Townhall Garden, town plan, park

* Profesor la Școala Nr. 1 „Iorgu Radu” Bârlad.

Examinând izvoarele istorice, constatăm existența, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a mai multor spații vegetale amenajate pe raza centrală a orașului. Pe lângă grădina publică apare menționată o alta, numită „grădina mică din oraș”¹ sau alteori „grădina Primăriei”² – situată pe strada Parcului –, la care erau necesare diferite îmbunătățiri precum gard de împrejmuire și „gratie de lemn la canalul” ce trece prin aceasta. Parcul era situat pe strada principală, pe o parte din amplasamentul actual al Bibliotecii Stroe S. Belloescu³, unde îl regăsim în planurile orașului din 1895⁴ și 1900⁵. Cu întreținerea ambelor grădini, “locuri de distracție pentru orașeni”⁶, se cheltuiiau anual 5600 de lei, alți 1500 fiind alocați pentru muzică și festivități⁷. Având forma unui dreptunghi și o suprafață de circa 2000 m², dispunea de câteva alei cu forme geometrice, gazon, boschete, flori și câțiva arbori.

Cu un spațiu mult mai generos, dar dispunând multă vreme de amenajări mai sumare, a fost și Parcul Domneasca (ce și-a luat numele de la Biserica Domneasca cu hramul Adormirea Maicii Domnului). Situat pe teritoriul unei mai vechi piețe, menționat în planul orașului din 1851⁸ cu denumirea de Piața Carelor, apariția acestui nou loc de agrement s-a aflat în seria de activități edilitare ale fostului primar Andrei V. Ionescu. Cu o viziune modernă, civilizatoare chiar, acesta a înscris printre realizările sale mai importante: pavări de străzi, iluminat public, înfrumusețarea Grădinii Publice și sistematizarea centrului actual⁹ unde în trecut a existat o piață numită Domneasca și mai târziu, în perioada interbelică, Piața Unirii¹⁰.

¹ Arhivele Statului Vaslui, Fond Primăria orașului Bârlad, dosar 2/1868, f. 167.

² *Ibidem*, f. 166.

³ „În grădina Parcului de pe strada Principală a clădit un frumos și admirabil așezământ în stil românesc (Casa Națională - n. ns. M. P.)”. *apud*, Traian Nicola, *Valori spirituale tutovene. Biobibliografii*, vol. I A-B, Primăria Municipiului Bârlad, 1999, p. 237.

⁴ Harta județului Tutova, Fondul Muzeului “Vasile Pârvan”, nr. inv. E 10395, 1895.

⁵ Th. Negruzzi, *Planul orașului Bârlad 1900-1906*, Muzeul “Vasile Pârvan”.

⁶ *Regulament pentru organizarea serviciului comunei urbei Bârlad*, f. a.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Partea arsă a târgului Bârladul*, 1851, Editura Socec, f. a., Fondul Muzeului “Vasile Pârvan”.

⁹ I. Antonovici, *Documente bârlădene.*, Huși, 1926, p. 265. Bazinul de care se pomenește a existat până în 1971, el constituind o importantă rezervă de apă în cazurile deselor incendii de care Bârladul nu a fost ferit. *Monografia municipiului Bârlad*, 1968, (mss.), p. 246.

¹⁰ M. Dobranici, *Geografia județului Tutova*, Bârlad, 1936, p. 34. Vezi și Marcel Proca, *Evoluția urbanistică a zonei centrale a orașului Bârlad în secolele XIX-XX*, în „Academia Bârlădeană”, nr. 16, trim. III, 2004, p. 10.

În memoriile sale, el ne oferă informații despre cum a amenajat zona în 1875: „În Piața Domnească am construit un bazin pentru apă și rezervor pentru caz de incendii, ca să fie apă abundentă și să se poată lua cu ușurință. Vizavi de magazinul lui Hagi Lazăr Cambur, astăzi proprietatea domnului Paveliu, comerciant de coloniale, era o piață ce se numea a Otcup-ului, mlăștinoasă și cu totul murdară, acolo staționau carele cu poloboace de vin, adesea pentru desfacere și tot aici se coteau de însărcinării primăriei. Am oprit a se mai vinde vinurile acolo și am strămutat Otcupul în Piața Ocolului de vite (zona actualei Case de apă - n. ns. M. P.), iar în locul rămas fără nici un serviciu am făcut Scuar, prevăzându-l cu copaci, gazon și flori, de către grădinarul comunei, adus de mine din Paris”¹¹.

După Unirea Principatelor și constituirea României moderne, a început un proces alert de modernizare a țării și implicit a orașelor. Adoptarea de modele occidentale se regăsește, după cum putem constata, până și în acest târg de provincie, care era Bârladul secolului al XIX-lea. Arta grădinaritului se dorește a se ridica la standardele etalon ale vremii, reprezentate de cel francez, care își va impune și aici trăsăturile sale clasice. Cele două noi parcuri vor completa în mod fericit amenajările urbanistice și vegetale ale orașului. Prin amplasamentul lor central ele concureau, mai vechea grădină publică, ca spațiu de distracție și promenadă. Dar prăpastia era uriașă dintre intenție, rezultat al unor vizite de câteva luni pe an în Elveția, Franța sau aiurea, și realitatea moldavă. Civilizația urbană românească se afla pe atunci într-o zonă, gri, de tranziție dintre Orient și Occident. Centrul pe care edilul Ionescu l-a vrut constituit ca o cetate utopică a rămas ancorat mentalităților periferice și tributar unei vecinătăți cvasigeneralizate a orașelor noastre, ce sunt străbătute de mici pârauri transformate, de românul inventiv, în “canalizări naturale” – denumite popular Cacaine. Doar din considerente sociologice ori retorice s-ar putea face un studiu, câți din bârlădenii de ieri sau de astăzi mai cunosc denumirea reală a acestuia, de pâraul Valea Seacă.

Pavarea zonei era o stringentă necesitate căci, așa cum relatează același inimos primar Andrei V. Ionescu, într-un memoriu din 1861, în centru „*gloderia era nemaipomenit de mare, astfel că în dosul Hotelului*

¹¹ I. Antonovici, *op. cit.*, p. 267. În epocă, deja se încetățenise ideea înfrumusețării spațiilor urbane. La 1870, Consiliul Comunal din București lua, spre exemplu, hotărârea să pună în mijlocul Pieței Zarafilor; „fântână cu basin și cu statuă – Diana de Gabies [...] adusă din Franța” alegere firească într-o epocă în care studiile clasice erau la mare preț, iar Franța era modelul demn de urmat. Cezara Mucenic, *Străzi, piețe, case din vechiul București*, Editura Vreamea XXI, București, 2004, p. 70.

Grandes s-a înecat un cal și altul vizavi de Leizer Kafman pe strada Principală”¹². Acum, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, ne aflăm parcă la 1837, când călătorul rus Demidov, descrie Bârladul „ca o mare de pământ cleios în care caii înoată până la pânțele”¹³ și notează, în continuare, plin de amuzament, că „are de gând să ajungă oraș după locul mare pe care se întind străzile, din care nu lipsesc decât casele și oamenii”¹⁴.

Aspectul urbanistic dezolant al spațiului din mijlocul orașului, cu exagerările de rigoare, îl regăsim și la 1881 ceea ce a indus la un sentiment de frustrare individuală și colectivă doctorului Constantin C. Codrescu, pe care el l-a făcut public.

„Liceul din Bârlad este situat cam în centrul orașului, în niște chilii ale Bisericii Domneasca, zidire cu un singur rând așezat pe pământ, fără beciuri sau pivnițe pe dedesubt.

Această casă se mărginește la nord cu râpa Cacaina renumită pentru depozitele seculare, de imondice de tot felul, animale și vegetale.

La răsărit se mărginește cu un canal de scurgere a diverselor necurățenii, provenite din piață și de la locuințele private.

La miazăzi are deoparte cimitirul bisericii, prăbușit în multe locuri de ape stătătoare și cu un pământ saponificat prin mulțimea cadavrelor ce sunt îngropate; de altă parte însă și chiar în fața liceului are o vastă mlaștină care de abia lasă fundul uscat în secetele vremii; este bineînțeles că pământul și sub această mlaștină au servit tot pentru îngroparea morților până sunt acum câțiva ani, de când au lăsat ca piață.

La apus se mărginește cu o grămadire de mici locuințe care nu pot avea alt scop decât să împiedice circulația aerului, păstrând un aer umed și infect.

Mai este de notat circumstanța că în fața liceului se găsesc așezate și clopotele bisericii, care fac să vibreze aerul puternic, așa încât nu mai este

¹² *Ibidem*, p. 261.

¹³ Anatol Demidov, *O călătorie în Principatele Române*, Alcalay, f. a., p. 81.

¹⁴ *Ibidem*, p. 82. Nu erau singurele lucruri lipsă, de altfel, dacă continuăm lectura notelor de călătorie: „Sosirea noastră pe scara din fața Ispravniciei fu o adevărată debarcare. Ordinele privitoare la sosirea noastră veniseră în lipsa Ispravnicului, așa că unul din inferiorii săi a fost acela care, cu o politețe vrednică chiar de stăpân, făcu primirea în casa acestuia, ospitalitate de care aveam mare nevoie, pentru că până atunci ne lipsise odihna și somnul. Cu toate acestea, *locuința ispravnicului nu avea alte paturi decât două canapele lungi*, și dușumeaua unei camere în care domnea cea mai perfectă curățenie s-a transformat pentru noi într-un pat foarte comod”. *Ibidem*. Vezi și Marcel Proca, *Bârladul în descrierea unui călător străin*, în „Academia bârlădeană”, nr.12-13, trim. III-IV, 2003, p. 13.

posibil nici ascultarea, nici explicația prelegerilor, în acele ore nefericite pentru populația școlii.

După cum se vede din cele arătate mai sus, ar fi foarte greu ca cineva să-și imagineze un focar mai avantajos pentru producerea tuturor miasmelor celor mai redutabile și infectarea atmosferei cu principii morbide, așa încât face imposibil orice mod de aerisire sau ventilație, fie el cât de perfect”¹⁵. Putem vorbi, lecturând memoriul directorului spitalului „Bârlad și Elena Beldiman” de o adevărată tenacitate a noroiului remarcat de Demidov, cu aproximativ cinzeci de ani în urmă, și care, bineînțeles, invariabil, vara se transforma într-un praf înecăcios, plutind ca un blestem peste oraș și peste oameni.

Bârladul apare ca un oraș al hilarului și al paradoxurilor. Pospăiala Occidentală reprezentată de aceste parcuri, insule de Europă, care constituiau *buricul* orașului, se prezintă sub un aspect pitoresc accentuat de revărsarea mahalalei duminica și în zilele de sărbători. Făcând un efort de imaginație, ne putem închipui atmosfera de acum o sută de ani, din parcurile bârlădene: „slugăria cu simbrie [...] cu oribilele rochii multicolore de stambă ori cu pantalonii de lână albă strânși pe pulpe, cu vorba tare, răsete gălăgioase, glume triviale, pumnii dați în semn de iubire. [...] Se gădilă, se îmbrâncesc, se pupă, în indiferența generală, fiecare fiind ocupat identic”¹⁶. Cu toate eforturile diferiților *gospodari* ai urbei, trecerea timpului nu pare să afecteze acest spațiu central, carte de vizită la urma urmei a unui târg ce se voia mai răsărit, și care continua să creeze nelămuriri diferiților vizitatori, cum rezultă din descrierea scriitorului I. Simionescu (1926): „Chiar în mijlocul orașului nu se simte dragostea de arbori, nici de pajiște verde. Aproape de liceul cel nou, de vreo 40 de ani clădit, este vechiul liceu de lângă Biserica Domnească, cu clopotnița de scânduri, gata să se prăbușească. În fața lui se află un parc, iar în mijlocul parcului se ridică statuia unuia din frații Codreanu, Nicolae, al căror nume e legat de instituțiile culturale ale Bârladului. În loc ca statuia să impună, invocând amintirea unui om de bine, îți deșteaptă mila, răsfrântă bineînțeles asupra celor care nu pricep, ce rost are o statuie. Parcul este plin de bălării, prin împrejmuirea sărăcăcioasă de sârmă ghimpată a străbătut un măgăruș, care

¹⁵ Constantin C. Codrescu, *Liceul din Urbea Bârlad. Cum este și cum trebuie să fie*, Bârlad, Unirea, 1881, p. 16.

¹⁶ Adrian Majuru, *Bucureștii mahalalelor sau periferia ca mod de existență*, Editura Compania, București, 2003, p. 117-118.

păștea ce mai găsea verde. De jur împrejur, dragă Doamne, s-au plantat arborasi. Neîngrijiți, neudați, cu pământul bătut la rădăcină, păreau niște crengi uscate, înfipite în pământ, cum stau înfipite la capetele mormintelor din satele de munte, brădișori descetinați, semnul tinereții celui înmormântat. În acel moment, privind de o parte clădirea dărăpănată a liceului vechi, care adăpostește acum Poliția sau un Comisariat, alătura Biserica Domnească și ea lăsată în părăsire, iar de cealaltă parte a drumului, Parcul, în jurul statuii unui om căruia Bârladul îi datorește atâtă, mi se pare că mă aflu în cimitirul simțămintelor noastre de pietate, de respect pentru trecut, de dragoste și grijă pentru locul în care ne ducem viața”¹⁷.

Statuia de care pomenește călătorul, cea a lui Nicolae Roșca Codreanu, operă a sculptorului I. Scutaru, a fost inaugurată la 6 decembrie 1908, cu ocazia sărbătoririi jubileului de 50 de ani a Liceului „Gh. Roșca Codreanu”. La manifestarea prilejuită de dezvelirea statuii, au participat numeroși bârladeni, personalități ale timpului, foști elevi ai liceului și chiar un grup de studenți ieșeni. În condițiile în care imobilul unde funcționa Primăria orașului, aflat în cartierul Podeni, Strada Dimitrie Cantemir nr. 2, 3 devenise impropriu ca urmare a repetatelor inundații de la începutul anilor '30, în 1934 au început lucrările la noua clădire, prilej cu care, statuia lui Nicolae Roșca Codreanu a fost mutată pe amplasamentul actual, în fața instituției ctitorită de acesta – Școala Secundară Profesională de Fete „N. Roșca Codreanu” – actualul orfelinat.

Modificarea compoziției spațiale a parcului și pieței, a început la 21 octombrie 1934, când a avut loc solemnitatea punerii pietrei de temelie a localului Primăriei Bârlad, cu concursul primarului Teodor Buzescu, și a arhitectului C. Moșinschi. Parcul Domneasca a fost din nou amenajat, ca dovadă a interesului pentru mobilarea stradală, iar în centrul lui a fost ridicat un bust din bronz reprezentându-l pe filantropul Stroe S. Belloescu. Apărut câțiva ani mai târziu în același loc, la 14 iunie 1936, rodul contribuției și activității Ateneului Popular CFR, bustul a dispărut în anii '50, ca atâtea alte monumente bârlădene. Festivitatea a avut loc în prezența ministrului Educației Naționale, prof. dr. Constantin Angelescu și a episcopului Hușilor, Nifon Criveanu, politicieni locali și elevi¹⁸.

¹⁷ I. Simionescu, *Bârlad, în Bârladul Odinioară și Astăzi, Miscelaneum*, vol. III, București, 1984, p. 295.

¹⁸ Traian Nicola, *Valori spirituale tutovene*, p. 230.

După 1945, au fost realizate modificări și amenajări succesive. Între 1952-1953 parcul a fost reamenajat și a primit denumirea de Parcul Eroilor Sovietici. Cu această ocazie, aici s-a amplasat o placă funerară în amintirea eroilor sovietici „eliberatori”, căzuți în luptă în timpul celui de-al doilea război mondial în preajma orașului. Tot în acești ani, în fața Primăriei s-a amenajat un scuar semicircular, iar în 1965 s-a construit o fântână arteziană și două peluze¹⁹. Pavat cu gresie colorată și încadrat cu spații verzi a pus în evidență unul din principalele monumente ecleziastice ale Bârladului, Biserica Domnească, ctitorie a domnitorului Vasile Lupu, și una din puținele clădiri monumentale de atunci – cea a primăriei. Parcul, în care decenii de-a rândul generații de bârlădeni au petrecut clipe plăcute, a dispărut după construirea Casei de Cultură „George Tutoveanu” și alegerea unei soluții nefericite pentru modificarea traseului principalei artere de circulație, în anii 1971-1972.

¹⁹ *Monografia municipiului Bârlad*, 1968, p. 242.